

הסדק המתרחב [?] משבר האמון של אנשי המילואים בפיקוד העליון של הצבא

written by אל"מ במיל' פרופ' גבי סיבוני | 29.08.2024

ממצאי הסקר הם תמרור אזהרה בוחק ומטריד. אובדן האמון ברמטכ"ל מובהק, ולכן חמור במיוחד. לזה מצטרפים סקרים אחרונים של כלל הציבור המצביעים על שבר אמון ברמטכ"ל. לפיכך, חובה על הרמטכ"ל לבחון היטב את המשך דרכו בצבא ולשקול האם לא ייטב שיתפטר בהקדם כדי לאפשר את תחילת שיקום מעמדו של הצבא בעיני החברה ובעיני משרתיו.

כללי

בחודשים האחרונים תכפו התבטאויות של חיילים וקצינים זוטרים ובכירים בדרגי השטח ששיקפו כרסום במידת האמון של מפקדי המילואים בפיקוד העליון של הצבא ובאופן ניהול המלחמה ברצועת עזה ובלבנון. לצד התבטאויות אלו, בולטות התבטאויות בדבר הביטחון של אותם מפקדים ביכולת הצבא לממש את מטרות הלחימה, להכריע את חמאס ברצועת עזה ואת חיבאללה בלבנון. זאת תוך הפגנת נחישות ומסירות גבוהים למימוש מטרות המלחמה.

התחושה הייתה שהסדק באמון מפקדי המילואים בפיקוד הבכיר של הצבא מתרחב, וכי מתחת לפני השטח מתפתח משבר אמון חמור של הדרג הלוחם בפיקוד העליון של צה"ל. הדברים באו לידי ביטוי כאשר חיילי מילואים התבטאו באופן חופשי יותר, בין אם במהלך שירותם הפעיל ובין אם לאחריו או בהפוגות שבין משכי השירות הארוכים. ניתן היה להניח שמשבר האמון של החברה ברמטכ"ל ובצבא, כפי שבא לידי ביטוי גם בסקרי יולי ואוגוסט 2024 של המכון למחקרי ביטחון לאומי, [1] מחלחל גם אל שורות הצבא פנימה, בוודאי כשמדובר במערך המילואים. אלא שלמרות ההנחה בדבר הזליגה מהחברה אל משרתי המילואים, ולמרות הבעבוע מתחת לפני השטח, לא היה לתחושות ולהערכות כל תיקוף עובדתי מוצק. מאחר שמדובר בהתפתחות מטרידה, ביקשנו לבדוק את הנושא לעומקו באמצעות סקר מקיף בקרב חיילי מילואים.

במהלך חודש אוגוסט 2024 ביצענו סקר באמצעות מכון הסקרים לזר מחקרים בראשותו של ד"ר מנחם לזר. [2] הסקר בדק את עמדות חיילי מילואים בנושאים שונים הקשורים למידת האמון שלהם בדרגים שונים במערכת הצבאית וביכולות הצבא להשיג את מטרות המלחמה. במסגרת הסקר הוצגו שמונה שאלות המתייחסות למידת האמון בפיקוד הבכיר של צה"ל, בהודעות דובר צה"ל, באופן ניהול המלחמה על ידי הפיקוד העליון, במידת האמון במפקדים בדרגי השדה וביכולות צה"ל ועמדתם בשאלת התפטרות הרמטכ"ל והפיקוד הבכיר המעורב בכישלון ה-7 באוקטובר.

בשל רוחב היריעה וחשיבותם של ממצאי הסקר המקיף, בחרנו לנתח את הממצאים ולהציגם

בכמה מאמרים, שהראשון שבהם יתמקד במשבר האמון המעמיק של משרתי המילואים בדרגי השטח בפיקוד הבכיר של הצבא ובאופן ניהול המלחמה. עוד ננתח כאן גם את מידת הביטחון של אנשי המילואים ביכולות צה"ל למימוש מטרות המלחמה.

במאמרים הבאים נתמקד בסוגיות הקשורות להרכב החברתי של מערך המילואים בזרוע היבשה, במשמעויות של הפילוח שביצענו בסקר על מודל צבא העם ומודל הגיוס, בסיבות למגמות החברתיות שהתפתחו ובפערים המתרחבים בין מאפייני הזהות של חיילי היבשה לבין הפרופיל של הפיקוד הבכיר.

מתודולוגיה

במסגרת הסקר ביקשנו לבחון את השאלות הבאות:

1. מה מידת האמון שלך ברמטכ"ל רב-אלוף הרצי הלוי?
2. מה מידת האמון שלך במטה הכללי של צה"ל?
3. עד כמה את/ה מרוצה מהאופן שבו הפיקוד הבכיר של הצבא מנהל את המלחמה?
4. האם לדעתך הרמטכ"ל ומפקדים בפיקוד הבכיר צריכים להתפטר על רקע אירועי 7 באוקטובר (ואם כן אז מתי)?
5. מה מידת האמון שלך בדרג מפקדי השדה של צה"ל (מג"ד, מח"ט, מאו"ג)?
6. מה מידת האמון שלך בהודעות דובר צה"ל?
7. מה מידת האמון שלך ביכולות צה"ל להשמיד את היכולות הצבאיות והשלטוניות של חמאס?
8. מה מידת האמון שלך ביכולות צה"ל לסלק את חיזבאללה מדרום לבנון כדי לאפשר את חזרת תושבי הצפון לביתם?

המשיבים התבקשו גם לענות על שאלות בקשר לגיל, מספר ימי שירות המילואים מתחילת המלחמה, סוג השירות, גזרת השירות, דרגה, אזור מגורים, זהות דתית וזיקה פוליטית.

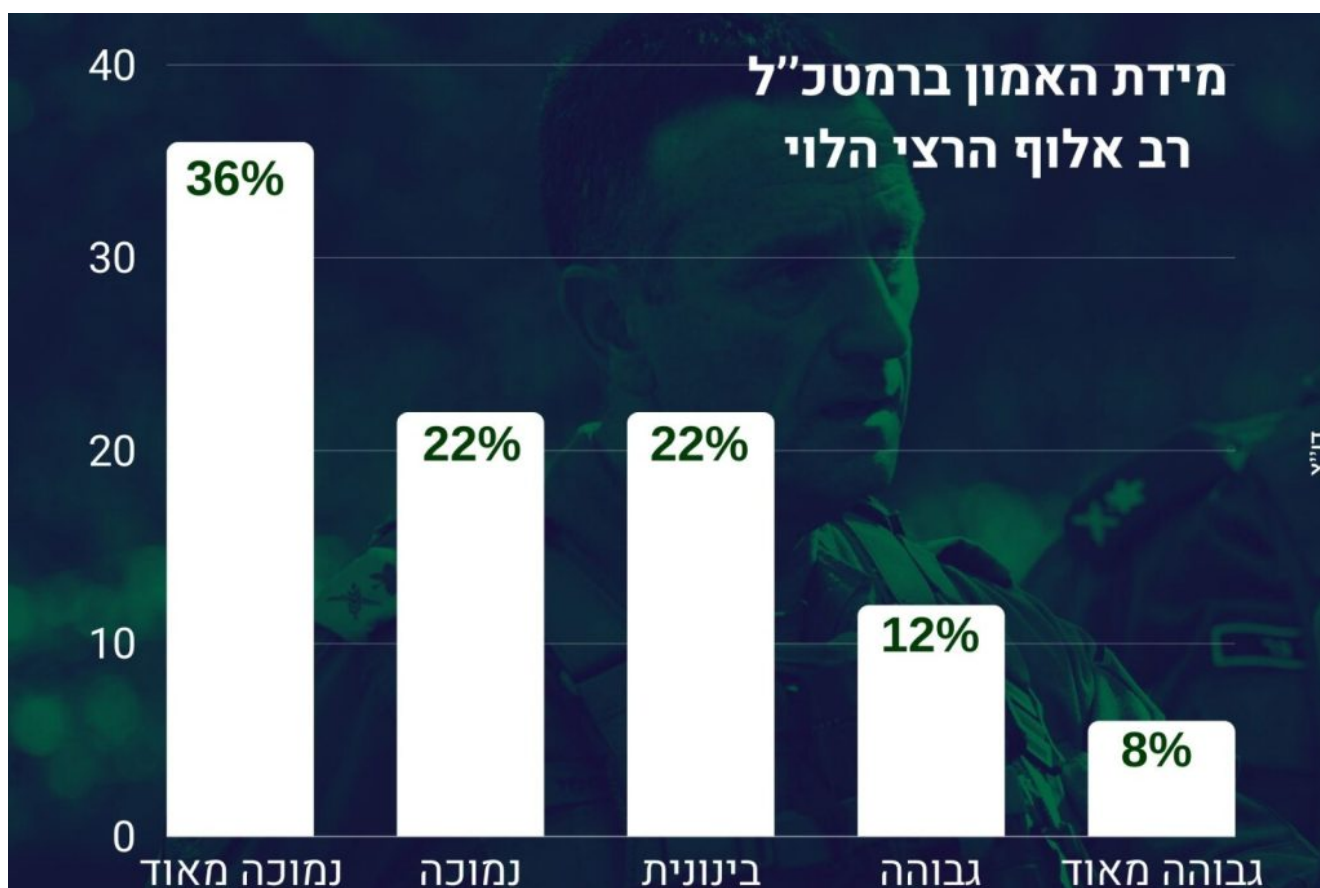
על הסקר ענו 574 חיילי מילואים המהווים מדגם מייצג של מי שמשרתים במילואים מאז ה-7 באוקטובר. טעות הדגימה היא 5.08%. הנתונים נאספו באמצעות מערכת ה-Enquera של חברת panel4all. עיבוד הנתונים והכנת הדו"ח נעשו על ידי ד"ר מנחם לזר, מנהל מכון המחקר "לזר מחקרים".

הגיל של חיילי המילואים שנטלו חלק בסקר נע בין 21 ל-78, כשהממוצע הוא 38. מאז ה-7 באוקטובר הם שירתו בין יום אחד ל-327 ימים, ובממוצע 174 ימי מילואים.

עיקרי הממצאים

1. מידת האמון ברמטכ"ל

רוב המשתתפים בסקר (58%) הביעו אמון נמוך מאוד או נמוך ברמטכ"ל הרצי הלוי, 22% הביעו אמון בינוני ורק 20% מחיילי המילואים שהשתתפו בסקר הביעו בו אמון גבוה או גבוה מאוד.

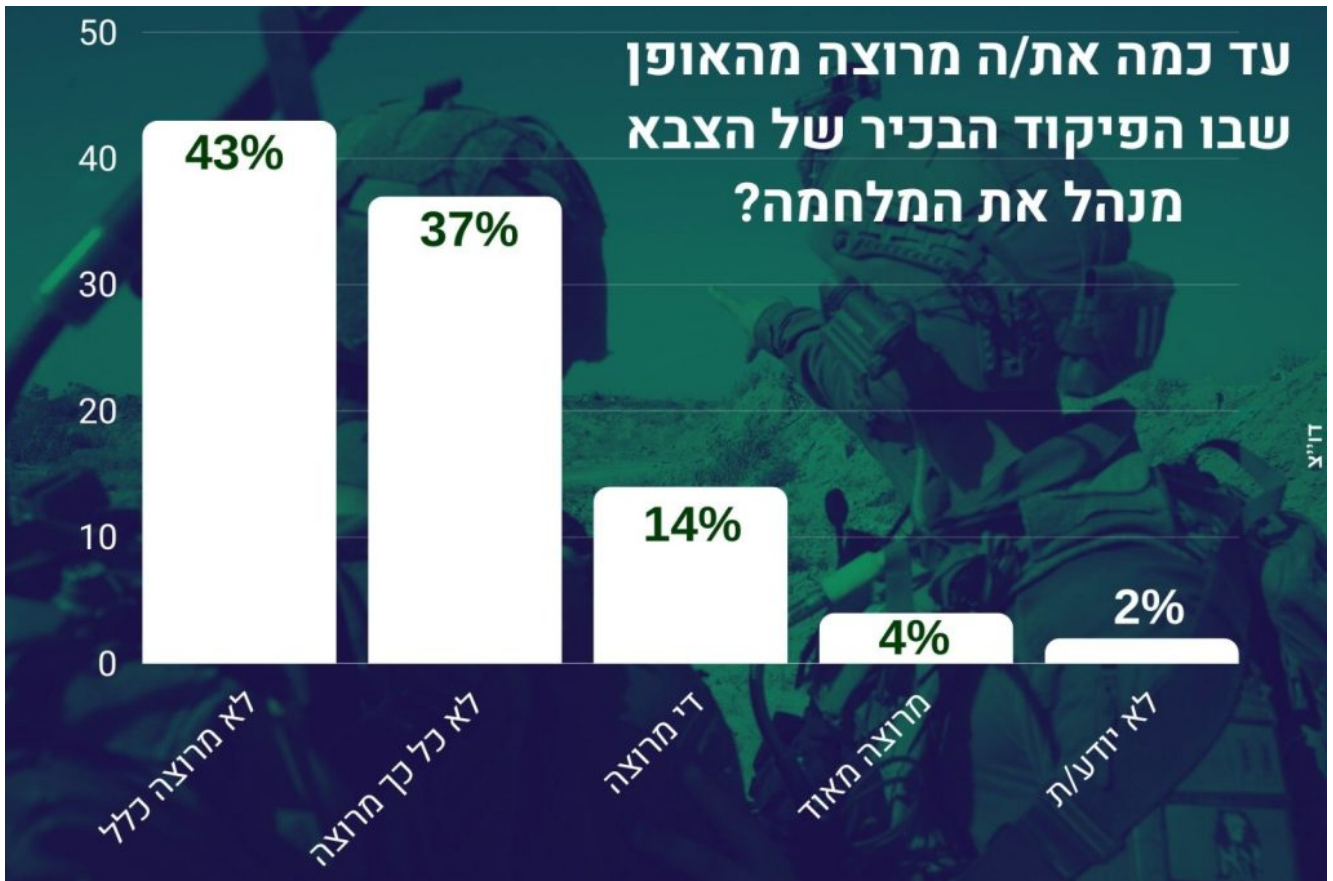
2. מידת האמון במטה הכללי

גם כלפי המטה הכללי של צה"ל הביעו רוב המשיבים (60%) אמון נמוך או נמוך מאוד, 24% הביעו אמון בינוני ו-16% בלבד אמון גבוה או גבוה מאוד.

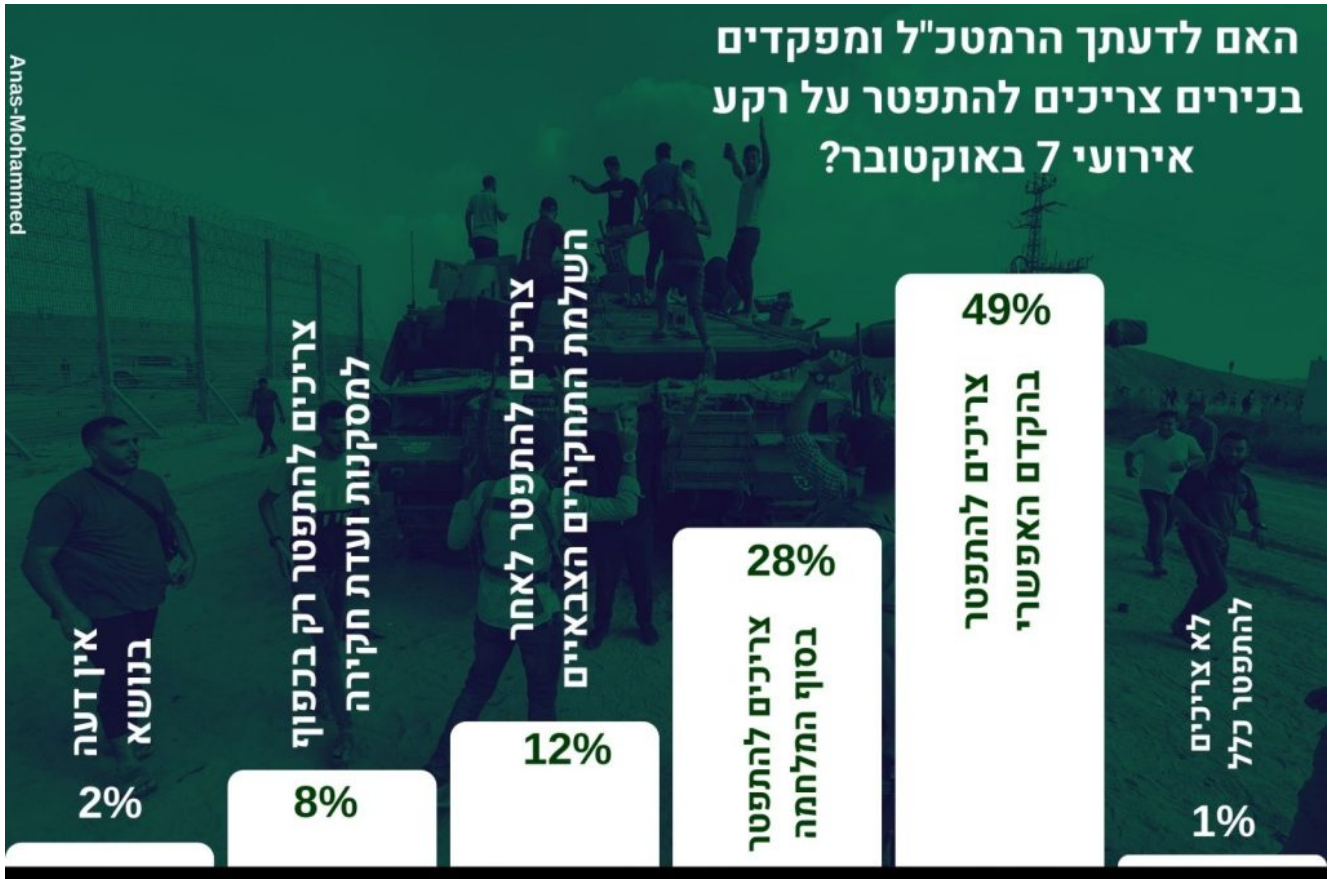
3. אופן ניהול הפיקוד הבכיר של הצבא את המלחמה

כמעט כל המשיבים (80%) לא מרוצים כלל (43%) או לא כל כך מרוצים (37%) מהאופן שבו הפיקוד הבכיר של הצבא מנהל את המלחמה, רק 18% מרוצים מכך ועוד 2% אינם יודעים להעריך.

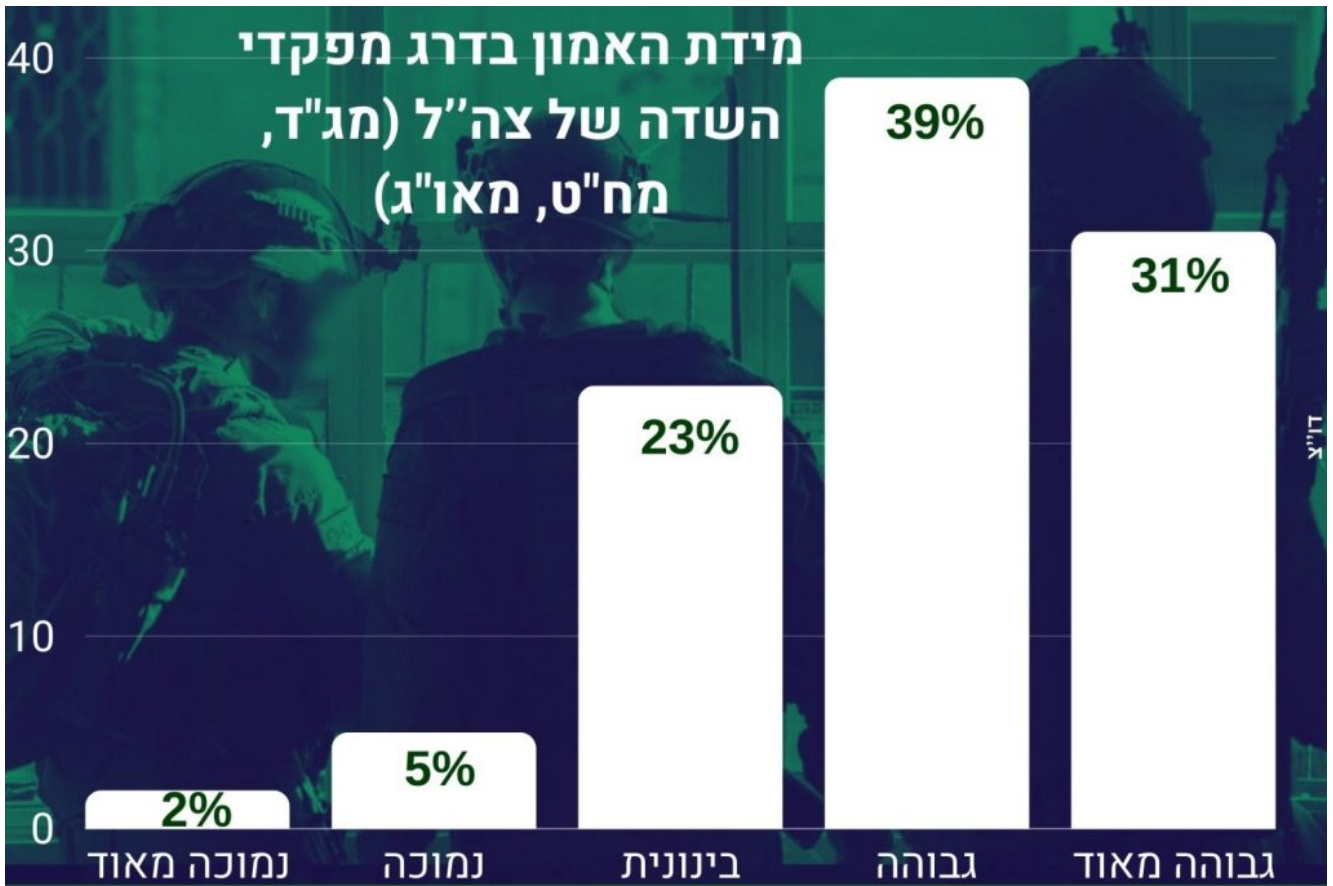
4. שאלת ההתפטרות על רקע אירועי 7 באוקטובר

למעשה כל המשיבים (למעט אחוז בודד) סבורים שהרמטכ"ל ומפקדים בפיקוד הבכיר צריכים להתפטר על רקע אירועי 7 באוקטובר. השאלה היא מה העיתוי הנכון: 49% סבורים שעליהם להתפטר בהקדם האפשרי, 28% בסוף המלחמה, 12% רק לאחר השלמת התחקירים הצבאיים ו-8% סבורים שעליהם להתפטר רק בכפוף למסקנות ועדת חקירה.

5. מידת האמון בדרגי השדה

בניגוד למידת האמון הנמוכה ברמטכ"ל ובפיקוד הבכיר, בולטת מאוד מידת האמון שחיילי המילואים רוחשים לדרגי הפיקוד בשטח מרמת המג"ד ועד לרמת מפקד האוגדה. האמון של חיילי המילואים בדרג מפקדי השדה בצה"ל שונה בתכלית מזה שכלפי הפיקוד הבכיר. רובם (70%) מדווחים על אמון גבוה מאוד או גבוה, כרבע (23%) אמון בינוני ורק 7% אומרים שיש להם אמון נמוך או נמוך מאוד בדרג מפקדי השדה (מג"ד עד מפקד אוגדה).

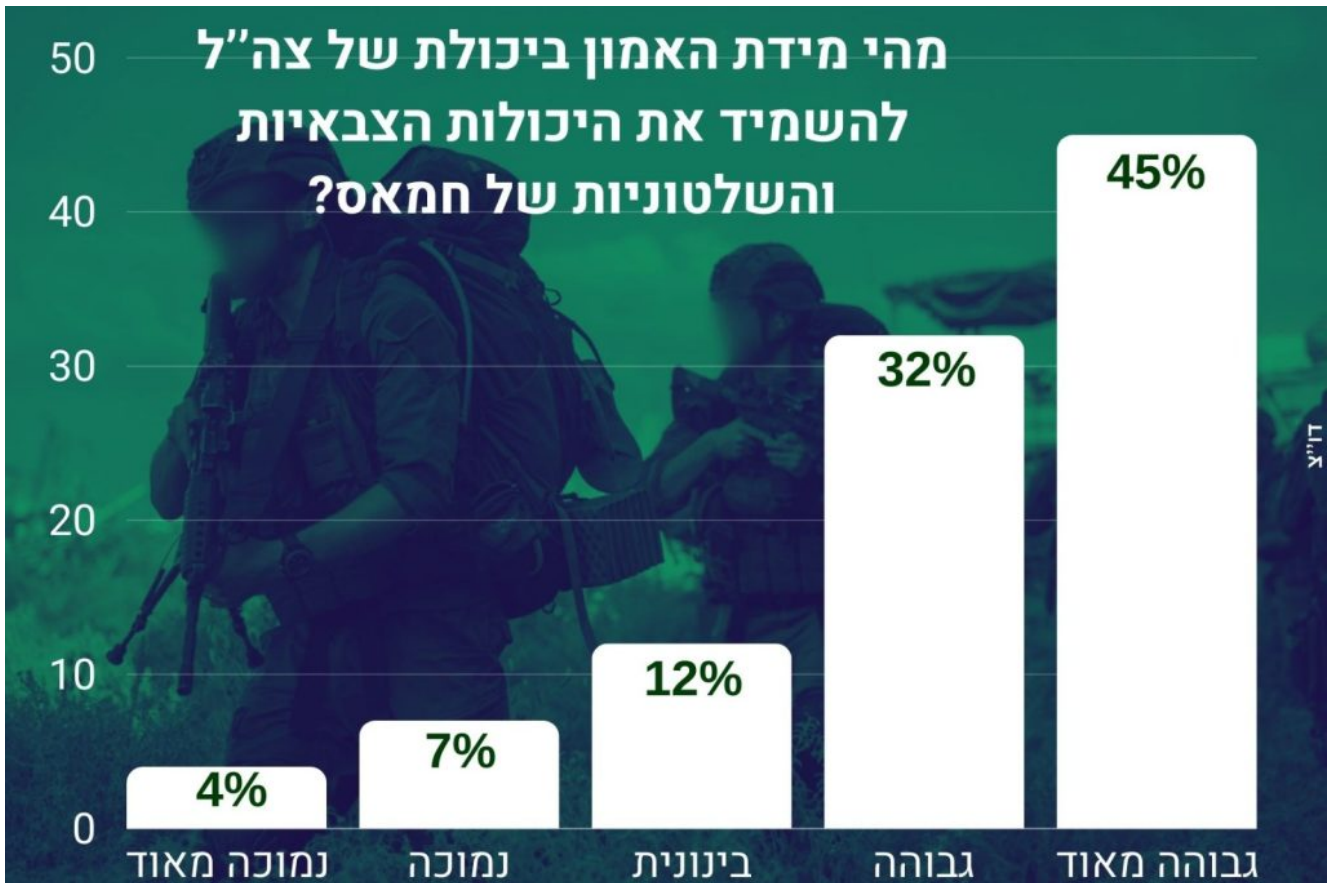
6. מידת האמון בהודעות דובר צה"ל

הודעות דובר צה"ל זוכות לאמון גבוה מצד 23% מחיילי המילואים, עוד 29% נותנים בהן אמון בינוני וכמחצית מהם (48%) מגלים כלפיהן אמון נמוך או נמוך מאוד.

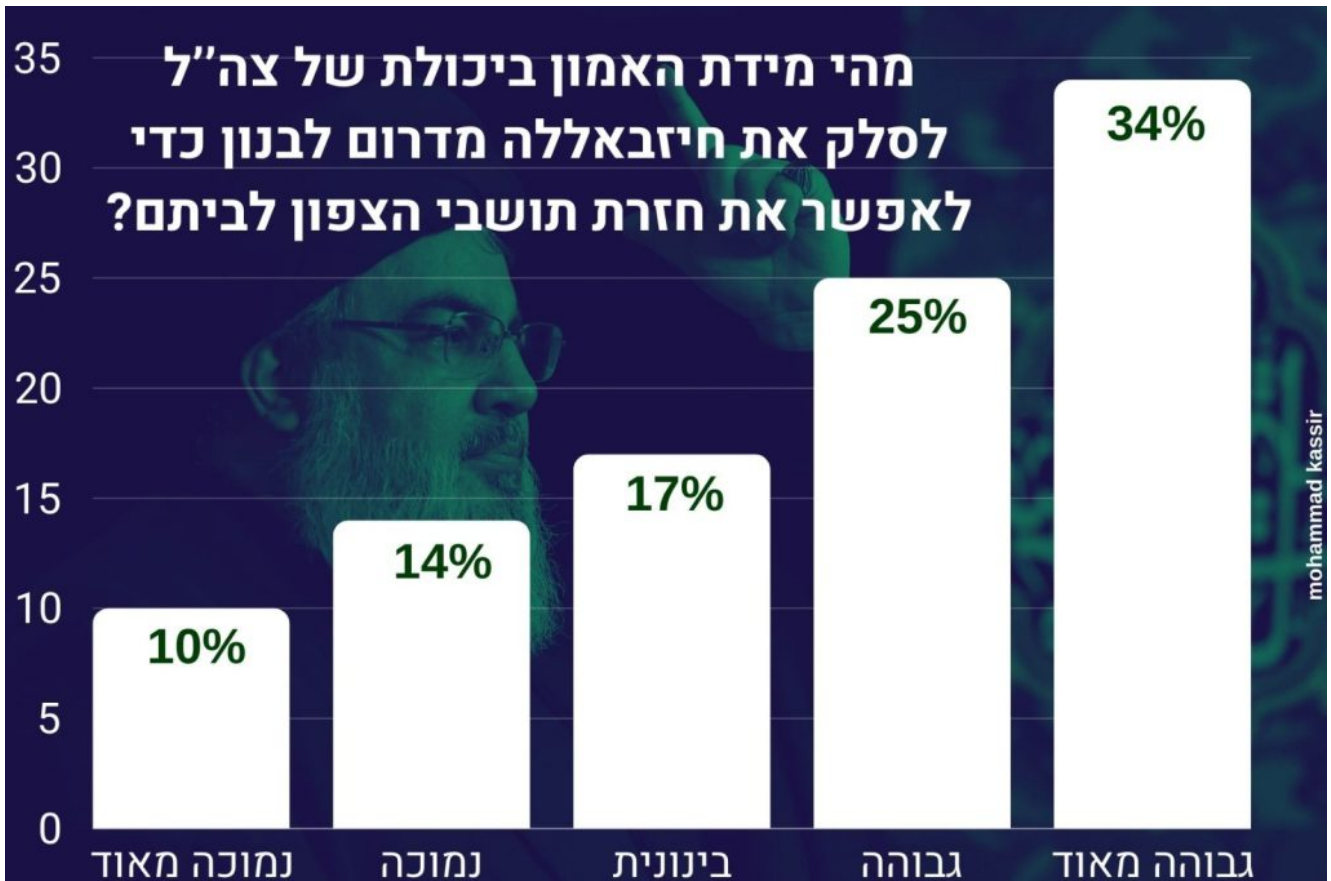
7. מידת האמון ביכולות צה"ל להשמיד את חמאס

רוב מוחלט (77%) של חיילי המילואים נותנים אמון גבוה מאוד (45%) או גבוה (32%) ביכולתו של צה"ל להשמיד את היכולות הצבאיות והשלטוניות של חמאס, 12% אמון בינוני ו-9% אומרים שיש להם אמון נמוך בכך.

8. האמון ביכולות צה"ל לסלק את חיזבאללה מדרום לבנון

גם באשר לחיזבאללה (הסקר סוכם לפני סיכול מתקפת החיזבאללה על המרכז ב-25 באוגוסט), רוב המשיבים (59%) נותנים אמון גבוה מאוד או גבוה ביכולת צה"ל לסלק את חיזבאללה מדרום לבנון כדי לאפשר את תושבי הצפון לביתם, 17% אמון בינוני ו-24% אמון נמוך.

ניתוח ומשמעויות

הסקר משקף תמונת מצב מדאיגה של פער מהותי בין אמון נמוך של חיילי המילואים בפיקוד הבכיר של צה"ל (הרמטכ"ל והמטה הכללי) ובאופן ניהול המלחמה על ידו לבין האמון הגבוה בדרגי השדה של הצבא (מג"דים עד מפקדי אוגדות). רוב חיילי המילואים סבורים שיש ביכולת הצבא להשיג את מטרותיו מול החמאס והחיזבאללה (במידה פחותה במעט), אבל הבעיה היא "למעלה".

כאמור, ממצאי הסקר משקפים מידה גבוהה מאוד של חוסר אמון של דרגי השטח בפיקוד העליון של הצבא וביטחון גבוה ביכולות צה"ל, שאינן באות לידי ביטוי באופן מספק. בסקר לא נבדקו עמדות המשיבים לגבי הסיבות לאי-שביעות רצונם מאופן הפעלת הכוח. מהתבטאויות של משרתי מילואים, שלא במסגרת הסקר, עלו טענות בנוגע לריסון מוגזם בהפעלת הכוח מצד הפיקוד העליון, אך סביר להניח שיש גם סיבות או הסברים נוספים, ואותם חשוב לברר.

ממצאי הסקר הזה נמצאים בזיקה לסקרים אחרים שנעשו בקשר לאמון הציבור הכללי בצה"ל וברמטכ"ל (ראו לדוגמה סדרת הסקרים של המכון למחקרי ביטחון לאומי). הממצאים האלה גם מחדדים את הפער הגדל והולך במשולש של צבא-מדינה-חברה. אמון החברה בצבא נשחק, יחסי דרג מדיני-דרג צבאי מצויים בדיס-הרמוניה מטרידה, ומשבר האמון מחלחל גם לשם והוא הדדי לחלוטין. מצד הדרג המדיני כלפי הדרג הצבאי ולהפך, וכפי שעולה ממצאי הסקר משבר האמון הוא גם בתוך הצבא עצמו. צלעות המשולש מתרחקות זו מזו, והכבלים המחברים בין

קצות המשולש עלולים להיפרם.

ממצאי הסקר הם לא פחות מתמרור אזהרה בוהק ומטריד, המחייב את הדרג הפיקודי הבכיר של הצבא, כמו גם את הדרג המדיני, לעשות מעשה. אובדן האמון ברמטכ"ל מובהק, ולכן חמור במיוחד. לפיכך, חובה על הרמטכ"ל לבחון היטב את המשך דרכו בצבא ולשקול האם לא ייטב שיתפטר בהקדם כדי לאפשר את תחילת שיקום מעמדו של הצבא בעיני החברה ובעיני משרתיו, בדגש על מערך המילואים. האמון הוא הנכס החשוב ביותר לצה"ל כצבא העם המבוסס על מודל גיוס חובה ועל מערך המילואים בפרט.

לצה"ל יכולת לבצע סקרים מקיפים באמצעות המחלקה למדעי ההתנהגות (ממד"ה), אנו מציעים שצה"ל ייבחן בעצמו את הנושאים שנבחנו בסקר זה ונושאים נוספים בקרב כלל אוכלוסיות המשרתים בצבא. התמונה העולה מהסקר הזה חמורה ומטרידה מאוד. נכון יהיה לתת מענה לסדק המתרחב ולמשבר האמון המתעצם, ויפה לכך שעה אחת קודם.

[1] סקרים ? המרכז לניתוח נתונים, המכון למחקרי ביטחון לאומי.

[2] נתוני הסקר המלאים יעלו לאתר מכון משגב.